

ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՍԱՆԵՐԻ ԱՆԿՅՈՒՆ

ԲԱԶԻԿ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

(III դասարանի սան)

ՀԱՅ ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ Վ ԱՐԳԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Քաջիկ Գեղարյան

այաստանը Արշակունյաց դինաստիայի անկումից հետո կռվախնձոր է դառնում իրեն սահմանակից երկու հզոր պետությունների՝ Պարսկաստանի և Բյուզանդական կայսրության միջև:

Պարսկաստանի պետական գործիչները, երկյուղ կրելով, որ հայերը, քրիստոնեության շնորհիվ հակված լինելով Բյուզանդական կայսրության կողմը, պիտի ձգտեն քաղաքականապես էլ նրա հետ կապվելու, որի հետևանքով Պարսկաստանը կիտրոցներ ստրատեգիական կարևոր նշանակություն ունեցող մի երկիր, մտածում են քրիստոնեությունը արմատախիլ անել Հայաստանում: Այս նպատակով պարսից պետությունը, Շապուհ Բ-ի օրոք, IV դարի քառասնական թվականներից սկսած քրիստոնեության դեմ կրոնական ծավալուն հայածանք է կազմակերպում Հայաստանում: Այդ հայածանքները էլ ավելի կատաղի բնույթ են ընդունում V դարի առաջին կեսից սկսած, երբ պարսիկները աշխատում էին քրիստոնեության փոխարեն մազդեզականությունը արմատավորել Հայաստանում և հայերին իրենց մեջ ձուլելով, ոչնչացնել նը-

րանց ազգային անկախությունն ու ինքնուրույնությունը:

Կավ չէր հայերի փոխհարաբերությունը նաև արևմտյան հարևանի հետ: Կրոնական կապերով կապված լինելով Բյուզանդիայի հետ ու սեփական գիր ու գրականություն չունենալով, հայերը ենթակա էին իրենց ազգային լեզուն կորցնելու և բյուզանդացիների հետ ձուլվելու վտանգին:

Հայ ժողովրդի ազգային ինքնուրույնությանը երկուստեք սպառնացող այս ահավոր վրտանգի առաջն աննելու համար, հայ հոգևորականության ակնափոր ներկայացուցիչներ Սահակ Պարթև կաթողիկոսի և Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետի ջանքերով հորինվում է հայկական ալլուրները, «թարգմանվում Աստուածաշունչը և այլ եկեղեցական գրքեր. իսկ սրանց թարգմանիչ աշակերտները հիմք են դնում հայ ազգային գրականության, հատկապես պատմագրությանը, որի շնորհիվ հայերը ծանոթանում են իրենց պատմական փաստվոր անցյալի հետ: Հայ գիրն ու գրականությունը նպաստում են ազգային ինքնաճանաչմանը և հայրենասիրական զգայմունքների բորբոքմանը:

Այդ հայրենասիրական զգայմունքների

պոռթկումը մենք տեսնում ենք Ավարայրի պատմական դաշտում, ուր վճռվում էր հայ ժողովրդի բախտը:

Հայ նախարարներին ուղղված Միհրենբուհի նամակը ոտքի է հանում հայ հոգևորականությանն ու ժողովրդին: Հովսեփի կաթողիկոսը Արտաշատում հրավիրում է եկեղեցական ժողով, որին մասնակցում էին նաև նախարարները: Այս ժողովում կտրուկ կերպով մերժվում է կրոնափոխության առաջարկը: Հայ հոգևորականության ըմբոստ ոգին և քրիստոնեությունը պաշտպանելու պատրաստակամությունը իր արտահայտությունն է գրեթե Եղիշի հետևյալ տողերում.

«Յայսմ հաւատոց զմեզ ոչ ոք կարէ խախտել, ոչ հրեշտակք և ոչ մարդիկ, ոչ սուր և ոչ հուր, ոչ ցուր, ոչ ամենայն զինչ և են դառն հարւածք»:

Երբ Տիգրանից լուր է ստացվում, որ նախարարները կրոնափոխ են եղել և մոզերի գնդի հետ Հայաստան են վերադառնում, երկրում ծայր է առնում ապստամբական շարժման նախապատրաստությունը: Ինչպես Եղիշին է վկայում, ապստամբություն հրահրողը հանդիսանում էր հայ հոգևորականությունը:

Հայ հոգևորականները շրջում էին Հայաստանի քաղաքներն ու դուղեքը և ոտքի հանում ժողովրդին՝ հայրենի կրոնն ու հայրենիքի անկախությունը պաշտպանելու համար: Հայ հոգևորականությունը անողոր կռիվ է հայտարարում բոլոր նրանց դեմ, որոնք կխախտեին Աստուծո ուխտը, կզավաճանեին հայրենիքին և կրոնափոխ կլինեին. նա առաջարկում է այդպիսիների նկատմամբ անխնա դատաստան տեսնել առանց ուշադրություն դարձնելու արյունակցական, ազգակցական ու այլ կապերի վրա. «Ձեռն եղբոր հարագատի ի մեծատր իւր

լիցի՛ որ անցեալ իցէ բոս ուխտ պատուիրանի՛ն Աստուծոյ, և մի՛ խնայեցէ հայր յորդի և մի՛ ակն առնուցու որդի հօր պատույն: Կին կրուսեցի ընդ աղն ամուսնոյ և ծառայ դարձցի՛ ընդդէմ տեսուն իւրոյ», — գրում է Եղիշին:

Պարսիկ մոզերի առաջին փորձը, Մաղկոտն գավառի Անգղ գյուղաքաղաքում ատրուշան հիմնելու, անհաջողության է մատնվում. Ղեկնող Երեցի զրոյմամբ ժողովուրդը հարձակվում է մոզերի վրա, ջարդում, միրավորում նրանց ու փախցնում: Եվ այսպես հայ հոգևորականությունը ամենուրեք դիմադրում է կրոնափոխության փորձերին:

Ավարայրի դաշտում հայ հոգևորականությունը մարտնչում էր ազգի ու հավատի պաշտպան մարտիկների շարքերում. Ավարայրի դաշտ էին իջել Հովսեփի կաթողիկոսը, Ղևոնդ Երեցը և բազմաթիվ այլ հոգևորականներ: Ղեկնող Երեցը պատարագ է մատուցում ու հրաշունչ ճառ արտասանում քաղաքներում հայ զորքին:

Ավարայրի ճակատամարտից հետո Պարսկաստան գերի տարված հոգևորականներին անասելի տանջանքների են ենթարկում, ստիպելով որ ուրանան իրենց հավատը, բայց մեր

Ղևոնդ Երեց

արի հոգևորականները անդրդվելի են մընում իրենց հավատքի մեջ ու նահատակվում Պարսկաստանի Նյուշապուհ քաղաքից ոչ հեռու՝ անապատի մեջ: Նահատակվածների թվումն էին Հովսեփի կաթողիկոսը և Ղևոնդ Երեցը, որոնք Վարդանանց շարժման անմիջական ներշնչողներն էին հանդիսանում: Հովսեփի կաթողիկոսը, որ Ս. Սահակի աշակերտն ու հաջորդն էր, մինչև վերջն էլ հավատարիմ մնաց Սահակ Մեսրոպյան գաղափարնե-

րին, իր անձը շինաշինով հավատքի ու հայրենիքի պաշտպանության համար: Հովհաննիսի կաթողիկոսի մերձավոր աջակից Ղևոնդ Երեցյը, որ հայ հոգևորականի լավագույն տիպարն է հանդիսանում, Վարդանանց շարժման ժամանակ ցուցաբերեց անսպառ եռանդ ու կազմակերպչական մեծ տաղանդ: Ղևոնդ Երեցյի ու Վարդանի անունները շաղկապված են միմյանց. չնայած սրանցից մեկը զինվորա-

կան էր, իսկ մյուսը հոգևորական, բայց միևնույն սերը հավատի ու հայրենիքի հանդեպ իրար է ձուլել այս երկու հերոսական անունները:

Վարդանանք ու Ղևոնդանք անմեռ են... դարեր են սահել ու անցել և դեռ կանցնեն, բայց նրանց մղած պայքարը օտար բռնակալների դեմ հավեռ լի մոռանա հայ ժողովուրդը:

ՌՈՒՐԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

(III դասարանի սան)

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ք

Ռուբեն Մարտիրոսյան

Հայ ժողովուրդը իր անցյալի դարավոր պատագրական պայքարի ընթացքում հայրենիքի ու հայրենի եկեղեցու անկախության համար մարտնչող բազմաթիվ հերոսներ է ունեցել, բայց դրանցից և ոչ մեկի անունն այնպես չի անմահացել, ինչպես Վարդան Մամիկոնյանին:

451 թվից սկսած մինչև մեր օրերը հայ ժողովուրդը ազատագրական պայքարի մեծ ուղի է անցել և այդ պայքարի ընթացքում փառքի դափնիներով պսակված քաջարի հերոսների մեջ միշտ էլ տեսել է անմահ Վարդան Մամիկոնյանի վեհ ու հիասքանչ կերպարը:

Վարդանանք մեռան, հավեռ ապրելու համար. ինչպես Նղիշեն է ասում՝ «Մահն ոչ իմացեալ՝ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն է: Որ զմահ ոչ գիտէ՝ երկնչի ի մահուանէ, իսկ որ գիտէ զմահ, ոչ երկնչի ի նմանէ»: Վարդանանց պատերազմը մի անվեհեր գոյամարտ էր մահվան դեմ, հանուն վեհ գաղափարի, հանուն հայրենի սրբությունների պաշտպանության: Վարդանի մեջ մարմնացած ենք տեսնում մարտնչող հայ ժողովուրդը, ժողովուրդ, որի մոտ երբեք չմարեց պայքարի ու ազատագրության տենչը, ժողովուրդ, որ երբեք չհաշտվեց օտար բռնավորների տիրապե-

տության հետ: Վարդանանք իրենց մահվամբ հաղթանակ ապահովեցին: Ավարայրի ճակատամարտից որոշ ժամանակ անց, երբ տեղի ունեցավ երկրորդ կրոնական պատերազմը, հայերը խրախուսված Վարդանանց օրինակով պատերազմի ելան Վահան Մամիկոնյանի գլխավորությամբ և պարտության մատնեցին պարսից բանակը: Այս հաղթանակը հայերի է բերեց կրոնական ազատություն և ինքնուրույնություն:

Դարեր անցան... պարսիկ աշխարհակալներին փոխարինեցին նոր թշնամիներ՝ արաբ նվաճողները, որոնք շատ բռնություններ ու անիրավություններ գործեցին, բայց հայ ժողովրդի ըմբոստ ոգին ընկճել չկարողացան: Թեոդորոս Ռշտունին, Խուսեփի Հովնանը և շատ ուրիշները, ոգեշնչված Վարդանի սխրագործությամբ, բազմիցս հաղթանակ տարան անարդ թշնամու դեմ: Արաբական տիրապետության ժամանակը շրջանում հայ ժողովուրդը հերոսական պայքարի նոր դրվագներ է ստեղծում. այդ պայքարը արտացոլված ենք տեսնում «Մասունցի Դավիթ» ժողովրդական էպոսում. հանձինս Դավթի հայ ժողովուրդը պատկերել է իր հերոսական ընդվզումը արաբական բռնակալների դեմ: Դավթի կերպարում մարմնավորված ենք տես-